

**ВІДГУК
офіційного опонента
доктора економічних наук, професора
Панченка Володимира Анатолійовича
на дисертаційну роботу Сумбаєвої Людмили Петрівни на тему:
«Забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої
освіти», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних
наук за спеціальністю 21.04.02 - економічна безпека суб'єктів
господарської діяльності**

Актуальність теми дослідження. Фахова передвища освіта є важливим складником національної системи освіти, яка продовжує переживати складний період трансформації, пов'язаний із становленням якісно нової освіти, метою якої є забезпечення відповідності потребам національної економіки, внутрішньому ринку праці, світовим тенденціям, сучасним запитам з боку користувачів освітніх послуг. Протягом останніх років заклади фахової передвищої освіти постійно знаходяться у стані реагування на виклики, які формують як внутрішні, так і зовнішні загрози для існування зазначененої ланки освіти. Фінансово-економічна криза, пріоритетність вищої освіти серед потенційних вступників, триває демографічна криза, виїзд молоді на навчання в інші країни впливають на чисельність споживачів освітніх послуг закладів фахової передвищої освіти. Враховуючи можливий високий рівень небезпек для функціонування ЗФПО, виникає потреба у здійсненні постійного і системного моніторингу загроз, створенні інструменту забезпечення економічної безпеки даної ланки закладів освіти. Таким інструментом може стати рейтингування закладів освіти, яке допоможе своєчасно реагувати на виклики і передбачати можливі загрози, вирішуючи таким чином питання, пов'язані з ефективністю діяльності ЗФПО і перспективами його розвитку.

З огляду на вищезазначене, обрана Сумбаєвою Л.П. тема дисертації є актуальною і має важливе теоретичне і практичне значення, оскільки об'єктом дослідження в дисертації став процес забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами і темами. Актуальність

дисертації підтверджується її зв'язком із тематикою досліджень ЗВО «Університет економіки та права «КРОК» за темами:

- «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 0114U006338) – у межах теми авторка провела дослідження міжнародного досвіду рейтингування закладів освіти;
- «Інноваційні механізми комплексного забезпечення економічної безпеки в умовах кризи» (номер державної реєстрації 0120U101880) – у межах якої авторкою надано пропозиції щодо розробки рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність та новизна. Л.П. Сумбаєвій, на наш погляд, вдалося реалізувати дослідницькі завдання, що були поставлені, і отримати результати, яким притаманна наукова новизна. Наукові положення, відображені у дисертації, є дослідженнями, про що свідчать зміст роботи, низка опрацьованих дисертантою робіт науковців з питань основ забезпечення економічної безпеки закладів освіти, методик оцінювання економічної безпеки закладів освіти, а також значний обсяг проаналізованих нормативно-правових документів, статистичної інформації, фактичного матеріалу. Поставлені завдання авторка вирішує системно і комплексно, аналізує і встановлює причинно-наслідкові зв'язки в забезпеченні економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти. Висновки, надані Сумбаєвою Л.П. підтверджуються, підтверджуються відповідними довідками про впровадження.

Основним науковим результатом виконаної авторкою дисертації є теоретичне обґрунтування й формування науково-методичних підходів та розроблення методичних і практичних рекомендацій щодо застосування рейтингування закладів фахової передвищої освіти як інструменту забезпечення економічної безпеки ЗФПО. Авторка обґрунтувала науково-методичні підходи, розробила методику рейтингування та її інформаційно-аналітичне забезпечення.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, які сформульовані у роботі, підтверджуються публікацією основних результатів дослідження у наукових фахових виданнях України і зарубіжних країн, їх апробацією на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Для проведення наукових досліджень дисертантка використала низку загальнонаукових і спеціальних методів, а саме: історичного аналізу – для вивчення основних етапів розвитку закладів фахової передвищої освіти (п. 1.1) та становлення економічної безпеки як науки (п. 1.2); аналізу та синтезу – при дослідженні понять «економічна безпека», «економічна безпека закладів освіти», «економічна безпека закладів фахової передвищої освіти» (пп. 1.1-1.3); спостереження та узагальнення – при визначені місця закладів фахової передвищої освіти у системі освіти України (п. 1.1); встановленні основ забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти у системі освіти (п. 1.2). Причинно-наслідковий метод авторка використала при аналізі впливу тенденцій розвитку закладів фахової передвищої освіти на їх економічну безпеку (п. 2.1); метод порівняння та упорядкування – при дослідженні методик оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти у системі освіти (п. 1.3) та при ідентифікації загроз економічній безпеці закладів фахової передвищої освіти (п. 2.2). При встановленні впливу рейтингів закладів освіти на їх економічну безпеку з погляду вітчизняного та зарубіжного досвіду (п. 2.3) дисертантка використала графічні методи; методи системно-структурного аналізу – при розробці концептуального підходу до удосконалення механізму забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти (п. 3.1); при наданні рекомендацій щодо систематизації інформаційно-аналітичного забезпечення оцінювання стану економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти (п. 3.3); при наданні пропозицій щодо удосконалення методики оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти (п. 3.2); метод наукового узагальнення – при формуванні висновків дослідження.

Основні висновки та результати дисертації демонструють особистий

внесок авторки у досягнення мети дисертації, яка полягає у поглибленні науково-методичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти. Зокрема, наукову новизну становлять такі положення дисертації:

- уперше з метою оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти розроблено методичний підхід до розрахунку рейтингу ЗФПО, який надає можливість оцінити відповідність їх діяльності встановленим законодавством нормативам, потребам ринку праці та очікуванням споживачів освітніх послуг;
- удосконалено комплексний підхід до оцінювання впливу зовнішніх та внутрішніх загроз на діяльність закладів фахової передвищої освіти шляхом проведення опитування здобувачів освіти, їх батьків, працівників та роботодавців, результати якого дозволили встановити рівень обізнаності респондентів щодо існуючих рейтингів закладів освіти, зацікавленості у створенні рейтингу досліджуваних закладів та визначити критерії, на основі яких може здійснюватися ідентифікація загроз їх діяльності;
- удосконалено класифікацію методичних підходів до оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності шляхом доповнення уже існуючих: за економічним змістом (традиційні і нетрадиційні), за кваліфікаційними ознаками (за експертними оцінками - індикаторний, ресурсно-функціональний, на основі теорії економічних ризиків) і за формалізованими розрахунками та окремими складовими - ресурсно-функціональний, програмно-цільовий);
- набула подальшого розвитку систематизація джерел інформації для інформаційно-аналітичного забезпечення розрахунку рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки, шляхом їх поділу на відкриті (інформація знаходитьться у відкритому доступі) та закриті (інформація надається адміністрацією);
- набув подальшого розвитку науково-методичний підхід до встановлення тенденцій розвитку закладів фахової передвищої освіти та

факторів, які на них впливають, що, на відміну від відомих у науці, дало змогу їх систематизувати, описати основні їх наслідки та врахувати при виборі показників для розрахунку рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки;

– набув подальшого розвитку порівняльний аналіз методичних підходів до розрахунку основних міжнародних рейтингів закладів освіти, а його результати були застосовані для обґрунтування вибору показників для розрахунку рейтингу ЗФПО задля оцінювання їх економічної безпеки.

Теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи.

Теоретичне значення отриманих у дисертаційній роботі Сумбаєвої Л.П. результатів полягає у розробці методики рейтингування ЗФПО як інструменту для ефективного вирішення питань, пов'язаних із забезпеченням їх економічної безпеки.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх подальшого використання закладами фахової передвищої освіти, що підтверджується відповідними довідками про впровадження, наданими Київським фаховим коледжем прикладних наук (довідка № 207 від 17.06.2021 р.), Маріупольським коледжем Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського (довідка № 155 від 18.06.2021 р.), Коледжем радіоелектроніки м. Дніпро (довідка № 94 від 18.06.2021 р.), Чернівецьким транспортним коледжем (довідка № 198 від 18.06.2021 р.).

Науково-практичні результати дослідження отримали підтримку Міністерства освіти і науки України як доцільний та правильний елемент забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти та забезпечення якості фахової передвищої освіти (довідка № 2/152-21 від 18.06.2021 р.).

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих працях. Аналіз публікацій авторки дозволяє зробити висновок про розкриття сутності та змісту наукових положень дисертації як таких, що містять елементи наукової новизни. У дисертації

здобувачкою використані результати, отримані нею особисто. Кількість публікацій є достатньою для висвітлення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук відповідно до існуючих вимог Міністерства освіти і науки України.

Результати дослідження викладено у 7 наукових працях, які належать автору особисто, загальним обсягом 2,85 др. арк., з яких 3 – наукові статті у фахових виданнях, включених до міжнародних наукометрических баз, та 1 стаття у закордонному виданні.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків, які поєднані логікою дослідження процесу забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти.

У вступі авторкою обґрунтовано актуальність теми дослідження, доведено наукову новизну, описано практичне застосування отриманих результатів, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, сформульовано мету та основні завдання дисертації, продемонстровано зв'язок роботи з науковими темами і планами.

У першому розділі досліджено місце закладів фахової передвищої освіти у системі освіти України, теоретичні основи забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти у системі освіти, а також методики оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти у системі освіти. Дисеранткою проведено історичний аналіз системи професійної освіти України, що дозволило з'ясувати місце фахової передвищої освіти у системі освіти України; запропоновано під поняттям «економічна безпека закладу фахової передвищої освіти» розуміти стан економічної захищеності закладу фахової передвищої освіти від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз в процесі надання освітніх послуг; систематизовано принципи забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти.

У другому розділі авторкою здійснено аналіз впливу тенденцій розвитку закладів фахової передвищої освіти на їх економічну безпеку;

досліджено вплив загроз на економічну безпеку закладів фахової передвищої освіти; вивчено зарубіжний і вітчизняний досвід впливу рейтингів закладів освіти на їх економічну безпеку. Дисертантою також представлено аналіз результатів опитування чотирьох категорій респондентів, проведеного задля оцінювання впливу зовнішніх та внутрішніх загроз на діяльність ЗФПО.

Третій розділ роботи представляє запропонований дисертантою концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти та розроблений авторкою методичний підхід до рейтингування закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки. Авторкою надано пропозиції щодо інформаційно-аналітичного забезпечення оцінювання стану економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти та обґрунтовано використання кожного показника представленого у методичному підході, із зазначенням джерел інформації, на основі яких було здійснено розрахунок.

У висновках логічно відображені основні науково нові результати дослідження, що підтверджує досягнення окресленої мети через послідовне виконання визначених завдань. Додатки містять матеріали використані або отримані у процесі дослідження.

Оцінюючи дисертаційну роботу, варто відзначити, що вона написана загальноприйнятою науковою мовою, основні її положення розкриті повністю відповідно до мети і завдань дослідження, оформлена відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України і є завершеною науковою кваліфікаційною працею. Структурна побудова дисертації Сумбаєвої Л.П. відповідає кваліфікаційним ознакам, стиль викладення та подача матеріалу досліджень є логічними, послідовними та зв'язаними єдиною цільовою спрямованістю.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи.

Поряд із позитивною оцінкою дослідження, низка положень, висновків і рекомендацій, наведених у поданій до захисту дисертації, носять дискусійний і характер:

1. У п.1.2 дисертації представлено авторські підходи до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти. Вважаємо, що дисертація мала б більш завершений вигляд за умови акцентування здобувача на встановленні впливу такої складової як ліцензування та акредитація на забезпечення економічної безпеки вказаних закладів.

2. У підрозділі 2.2 здобувачу дисертації варто було б провести аналіз динаміки зміни загроз у розрізі років, що надало б змогу більш ґрунтовно здійснити порівняння і розуміння загроз у сфері фахової передвищої освіти.

3. Потребує більш детального обґрунтування вибір респондентів, представлений у п.2.2 роботи та питань, які їм задавались, задля встановлення взаємозв'язку між їх відповідями та загрозами економічній безпеці закладів фахової передвищої освіти.

4. Вважаємо за доцільне отримати пояснення здобувача щодо взаємозв'язку між результатами опитування, проведеного у п.2.2 дисертації та критеріями оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, які увійшли до рейтингу, розробленому автором у п.3.2.

Варто зазначити, що наведені зауваження і недоліки дисертації не знижують загальної позитивної оцінки виконаного дослідження Сумбаєвою Л.П., а слугують предметом наукової дискусії.

Загальний висновок. Аналіз змісту дисертації, автореферату та опублікованих праць Сумбаєвої Людмили Петрівни дає підстави зробити висновок про те, що робота на тему «Забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти» є актуальним, завершеним, цілісним і науковим дослідженням, в якому вирішене актуальне завдання стосовно поглиблення науково-методичних положень та розробки практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті та поставленим завданням, які вирішенні у процесі дослідження. Основні положення дисертації, які виносяться на захист, містять елементи наукової новизни. Автореферат є оригінальним за змістом та відображає основні положення дисертації.

Дисертаційна робота на тему «Забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти» за своїм змістом, структурою, обсягом і оформленням відповідає вимогам, що виносяться на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук відповідно до пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року зі змінами і доповненнями, а її авторка – Сумбаєва Людмила Петрівна – заслуговує присудження ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 - економічна безпека суб'єктів господарської діяльності.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри педагогіки

та менеджменту освіти

Центральноукраїнського державного

педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

В.А. Панченко

